

CONTRIBUȚII LA ISTORIA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI. ȘCOLILE DE REUNIUNE GRĂNICEREASCĂ

NICOLAE FLOREA

Focare de cultură și civilizație, centre de redeșteptare a conștiinței naționale, școlile cu istoria lor au preocupat de multă vreme pe cercetătorii trecutului național. În cadrul acestei evoluții, un loc aparte îl ocupă istoricul școlilor grănicerești, care și-au găsit exprimarea în lucrări mai vechi sau mai noi și despre care se mai pot scrie încă multe lucruri, cercetările fiind în curs. Despre școlile de reuniune grănicerească însă nu s-a scris pînă acum. De aceea, am considerat necesar să prezentăm un aspect nou în istoria învățămîntului, tipul nou de școală, cea de reuniune grănicerească. Pentru aceasta am beneficiat de arhiva Școlii generale nr. 2 Cugir, cercetările punînd în evidență existența „Normativului privitor la organizarea învățămîntului în școlile centrale a Reuniunii grănicerești din fostul regiment de graniță român I”¹. Desființarea regimentelor grănicerești, în 1851, nu a însemnat și sfîrșitul școlilor, ele continuîndu-și existența. În 1861 prin hotărîre împăratească fostul fond de montură al regimentelor grănicerești (cheltuieli legate de procurarea îmbrăcămintei — n.a.) devine fond școlar, urmînd a se reglementa modul de folosire al lui de urmașii foștilor grăniceri. Din inițiativa unor ofițeri pensionari, foști grăniceri, se înaintează o petiție guvernului, cerîndu-se încuviințarea desfășurării Conferinței generale a foștilor grăniceri din regimentul I, fiecare companie fiind reprezentată de doi deputați, la care se adugă alți doi reprezentînd husarii Dejani. Prin ordonanța guvernamentală nr. 11977 din 18 martie 1863 autoritățile acceptă ținerea acestei conferințe la Sibiu, în zilele de 22—23 aprilie. Abia a V-a Conferință (26—27 sept. 1871) a stabilit definitiv situația organizării și scopul fondului școlar (scolastic) al foștilor grăniceri din regimentul I român. De acum școlile se vor numi „Școalele de Reuniune Grănicerească” pînă la 1896, cînd au fost declarate comunale (în cadrul politicii de centralizare și maghiarizare forțată), statul luînd Comitetului central administrativ al fostului regiment român I de graniță (organul coordonator al școlilor — n.a.) toate atribuțiile în afară de aceea de simplu percepător al fondului. La această ultimă Conferință s-a adoptat și normativul amintit. El cuprinde 3 capitole: școlile (paragrafele 1—13), învățătorii (paragrafele 14—27) și autoritățile (paragrafele 28—37).

1. Arhiva Școlii generale nr. 2 Cugir, fond Școala de reuniune grănicerească, Circulara nr. 189/1871.

Normativul prevede că învățământul se desfășoară în școli, fiind realizat de învățători sub supravegherea autorităților. Școlile se înființează câte una centrală în fiecare din cele 12 companii ale fostului regiment și una pentru husarii dejani de naționalitate română. Instruirea băieților se va face separat de fete, în localități diferite. Elevii proveniți din părinți negrăniceri pot frecventa școala dacă părinții lor au contribuit la dotarea școlii sau au plătit semestrial 1 fl.v.a. pentru didactru.

Învățământul se împarte în două cursuri : de zi, cu durata de 6 ani, și de repetiție, cu durata de 3 ani. Cursul de zi este frecventat de tinerii între 6—12 ani, iar cel de repetiție de toți cei care-au terminat cursul de zi. Paragraful 8 precizează obligativitatea trimeriei copiilor la școală de către părinți, maștri și stăpînii lor. Elevii bolnavi pot fi scutiți de la cursuri de directorul școlii în înțelegere cu Eforia școlară, iar cei cu boli epidemice de învățător. Cei care nu-și trimit copiii la școală sînt sancționați cu : 50 cr. la prima absență, 1 fl. la a doua, 2 fl. la a treia, 4 fl. la a patra în favorul Casei școlare. Dacă nici atunci copilul nu e trimis la școală, Eforia școlară locală va raporta Comitetului ad-tiv Sibiu, care poate cere Antistiei comunale punerea unui tutore peste copilul reținut de la școală.

Anul școlar are 9 luni, împărțit în două semestre. Obiectele de învățămînt sînt : religia și morala, citirea și scrierea, socoteli cu cifre și mintal, cunoștința măsurilor și banilor din țară, gramatica, geografia și istoria țării, geografia și istoria universală, elemente de fizică și istorie națională (mai ales modul de viață și ținutul locuit de părinții elevilor), apicultură și grădinărit, stupărit, cunoașterea drepturilor și datoriilor cetățenești, îndeosebi ex. militare. Limba de predare este română, iar planul de învățămînt este elaborat periodic de Comitetul central ad-tiv Sibiu.

În funcție de învățător sînt admiși numai cei care dețin atestate de calificare. Dacă numărul acestora este prea mic pot fi numiți și alții, cu condiția să-și dobîndească într-un an calificarea în cazuri excepționale și-n doi ani. Posturile devenite vacante se anunță la concurs. Învățătorii sînt numiți prin decizia Comitetului central ad-tiv și obligați să-și desfășoare activitatea doi ani de probă, după care pot obține decizia de învățător definitiv pe viață.

Învățământul religios este realizat de cateheți desemnați de Consistoriu, salarizarea fiind asigurată din fondul școlar. În caz de deces al învățătorului, văduva și orfanii au dreptul 3 luni la folosința a jumătate din beneficiile învățătoresți. Învățătorii pot fi aleși în organele bisericești, cu condiția ca aceasta să nu afecteze procesul de învățămînt. Salariile sînt hotărîte de adunarea generală a foștilor grăniceri, la propunerea Comitetului central ad-tiv. Absențele sînt admise numai în caz de boală sau concediu, care pînă la 24 ore se acordă de Eforia, școlară, iar pe timp mai îndelungat numai de Comitetul central ad-tiv.

Învățătorii sînt obligați să contribuie cu 40% din salariu la crearea fondului de pensionare, păstrat și administrat în baza unui statut elaborat de Comitetul central administrativ.

Toți învățătorii formează un corp învățătoresc, subordonat Comitetului școlar central și directorului suprem.

Unde sînt mai mulți învățători, Comitetul central ad-tiv decide cine reprezintă și conduce chestiunile locale față de Comitet și Eforie. Sînt numiți, provizoriu, ca directori : Efreriu Popa la Cugir, Ioan Crăciun la Jiria, Ioan Papiu la Orlat, Augustin Degan la Vestem, Ioan Moldovan la Racovița, Ioan Lupu la Viștea inferioară, Moise Negrea la Vaidarece, Ioan Moldovan la Lisa, Teodor Petrișor la Voila, George Vasu la Mărgineni, Daniel Pandrea la Copăcel, Iosif Pop la Ohaba, Gh. Dragosiu la Tințari, N. Fulea la Tohan. Sînt precizate și comunele grănicerești arondate diferitelor școli : la Viștea inferioară — Drăgușin, Viștea superioară, Berenbacu, Ucea Inferioară și Superioară, Arpașu Inferior și Superior ; la Lisa — Jojorita și Breaza ; la Vaidarece — Telechi Rece, Netotu, Dejani, Iași, Săsciori, Seveștroni ; la Mărgineni — Sebeș și Herșeni ; la Copăcelu — Heni, Berivoiul Mic și Mare, Hurezu, Rîușani ; la Ohaba — Vadu, Sinca Veche, Bucium ; la Voila — Dridif, Voivodenii Mici și Mari, Ludisașu, Lutia.

Potrivit paragrafului 28 din Normativ, autoritatea supremă peste toate școlile este adunarea generală, compusă din reprezentanții foștilor grăniceri. Ea are ca organe executive Comitetul central administrativ de la Sibiu și subcomitetele sau eforiile școlare locale. Autoritatea adunării generale se extinde asupra organizării, administrării și inspecției întregului învățămînt, iar a Comitetului școlar central asupra tuturor problemelor școlare pe baza statutelor și hotărîrilor luate de adunarea generală, la care se adaugă : organizarea și desfășurarea concursurilor pentru posturile didactice vacante, numirea de învățători, inspectarea printr-un membru al său a fiecărei școli cel puțin odată pe an, asistența la examene și publicarea rezultatelor în ziare.

Eforia școlară este organul mijlocitor între Comitetul central și școală, respectiv învățători. Ea se va lege pe o perioadă de 3 ani numai, dintre foștii grăniceri și trebuia aprobată de Comitet. Eforia cuprinde cel puțin 9 membri ordinari, la care se adaugă 3 supleanți (de fapt 7 sînt aleși, catehetul și secretarul fiind numiți din oficiu — n.a.). Funcțiile cele mai importante sînt : președinte, vicepreședinte, secretar, casier. Toate ședințele Eforiei școlare sînt cuprinse într-un protocol, semnate de președinte și secretar și păstrate în arhiva școlilor, după ce au fost făcute cunoscute tuturor învățătorilor din școală. Dacă Eforia nu se alege, Comitetul central va transmite primăriei să desemneze din oficiu membrii acesteia. Eforia e obligată să-și trimită săptămînal un membru al ei pentru a inspecta școala. Cu acel prilej el va primi și lista elevilor absenți, iar rezultatul inspecției îl va consemna în registrul de proces verbal, avînd obligația de-a nu face obiecții învățătorului în fața elevilor, pentru a nu-i dăuna autoritatea și demnitatea.

Cum orice organizare nu poate fi perfectă dintru început, ea necesitînd intervenții pe măsura idealului propus, tot așa stau lucrurile și-n cazul școlilor de reuniune. O serie de circulare aveau să completeze Normativul amintit. Grupate pe probleme, acestea se referă la :

1) anul școlar, care începe în primele zile ale lui septembrie, obligatoriu într-o zi de luni², care zi trebuie publicată în biserică, în ultimele două duminici ale lunii august, împreună cu copiii obligați la frecvențarea școlii ;

2) vacanțele școlare sînt de 3 luni, 2 luni în iulie și august și a treia lună împărțită astfel : 4 zile la Crăciun, 6 la Paști, 3 la Rusalii, restul de 17 zile fiind lăsate la latitudinea Eforiei pentru a le împărți în vacanțe mai mici de 4—6 zile necesare lucrărilor cîmpului³ ;

3) școlile de repetiție, al căror scop este de-a consolida și întregi instrucția și educația începută la cursurile de zi⁴. Se prevedea ținerea evidenței acestei categorii de cursanți și examene publice la aceeași dată cu elevii cursurilor de zi⁵. Aceasta și pentru a urmări progresul școlar realizat ;

4) organizarea pe clase și despărțăminte⁶. Școlile cu un învățător formează o școală cu o clasă. Elevii din același an de școală formează un despărțămînt. Dar școala fiind frecventată de copii între 6—12 ani înseamnă că o clasă are 6 despărțăminte naturale. Circularele opinează pentru reducerea numărului despărțămintelor la 3 (despărțăminte combinate) formate din cîte doi ani de școală sau „bienia“ ; elevii aceluiași despărțămînt făcînd același curs de două ori (odată întreg și a doua oară de repetiție). Cu un singur învățător sînt școlile din Racovița, Spini, Rîul Alb, Cîrjiți, Vețel. Școlile care au doi învățători sînt cu două clase, ele funcționînd la : Tohan, Tințari, Mărgineni, Copăcelu, Lisa, Vișteru și Cugir. Fiecare clasă din acestea cuprinde elevi din 3 ani de școală, împărțiți în cîte 3 despărțăminte. Școlile cu trei învățători sînt cu trei clase a două despărțăminte și funcționează la : Ohaba, Vaidarece, Voila, Viștea Inferioară, Orlat, Jina și Hațeg ;

5) obiectele de învățămînt⁷ sînt grupate pe cele trei „bienia“ și cuprind 6 materii în despărțămîntul I, 11 în al doilea și 13 în al treilea, indicîndu-se și numărul de ore pe săptămîină la fiecare obiect ;

6) metodele de învățămînt, care trebuie să fie „instructive, interesante, bine organizate, scurte, metodice“⁸. Se insistă pe folosirea metodelor active, raționale, căci „învățămîntul mecanic — de rost — e deja de mult condamnat“⁹. Sînt prezentate de asemeni, anual, două examenele din vară, concluziile Comitetului central privind modul de predare pe diferite discipline¹⁰ și măsurile ce se impun pentru îmbunătățirea procesului de învățămînt ;

7) învățătorii sînt plătiți lunar în bani și lemne de foc prin Comitetul administrativ Sibiu și parțial prin comună¹¹. Expedierea salariilor se face pe adresa Eforiilor școlare¹². În ce privește pensionarea, conform

2. Idem, circularele nr. 90/20 II 1872, nr. 478/18 VIII 1873, nr. 327/15 VIII 1878, nr. 221/6 V 1892.

3. Idem, circulara nr. 90/20 II 1872.

4. Idem, circulara nr. 871/7 XII 1874.

5. Idem, circulara nr. 1171/8 XII 1877.

6. Idem, circularele nr. 238/9 III 1875 și nr. 681/17 IX 1878.

7. Idem, circulara nr. 513/10 IX 1873.

8. Idem, circulara nr. 478/18 VIII 1873.

9. Idem, circulara nr. 223/3 III 1874.

10. Idem, circulara nr. 5/2 I 1877.

11. Idem, circulara nr. 189/10 XI 1871.

12. Idem, circulara nr. 744/6 XI 1873.

art. de lege XXXII din 1875, sînt îndreptățiți la aceasta învățătorii care au diplomă și cei care au dobîndit-o după această dată în urma examenelor de la preparandii. Pensia e stabilită pentru 40 de ani de serviciu la 300 fl. pe an, iar pentru 10 ani este de 40%, adică 120 fl. pe an, la care se adaugă pentru fiecare an 2%. Cei care-au împlinit 40 ani de serviciu primesc 100 fl. pe an, adausul de 2% revenindu-le numai după 1885¹³. Fondul de pensionare se constituie din cotă-parte din salariile învățătorilor, adică 15 fl. taxă de intrare și 6 fl. anual în trei rate¹⁴.

Conferințele învățătorilor se întrunesc o dată pe an. În timpul lor învățătorii vor avea 1 fl. pe zi diurnă, din fondul școlar¹⁵. Asemenea conferințe s-au ținut la Orlat în vara lui 1872, în iarna 1875 la Deva și în 1886 la Vaidarece.

Este elaborat și un statut moral al învățătorului¹⁶ menit să contribuie la creșterea prestigiului școlii și dascălului ei, cuprinzînd obligațiile acestuia față de elevi, de părinții elevilor, autoritățile școlare, față de sine și proprietatea școlii ;

8) elevii, îndemnați la învățarea limbii germane și maghiare, precizînd că prin aceasta Comitetul central administrativ „n-a avut intenția de a face din școlile noastre școli nemțești sau ungurești. Scopul a fost a întîmpina după puțină lipsa ce se simte în aceste două limbi la trecerea școlarilor de la școlile noastre la școli mai înalte nemțești sau ungurești, la învățatura de meserii pe la maeștrii străini și la purtarea unui comerț oarecare”¹⁷. Aceasta cu atît mai mult cu cît „foarte puțini sînt în stare a-și continua studiile ; masa tinerimii române rămîn agricultori, moșia străbună devenind tot mai parcelată, iar venitul ei nu poate asigura proprietarului o existență mulțumitoare”¹⁸.

Desigur că nu am reușit o prezentare exhaustivă a școlilor de reuniune grănicerească și a importanței lor. Cercetările viitoare, îndeosebi la Arhivele din Sibiu (fondul școlii din Racovița neprelucrat) și Mitropolia Banatului cred că vor întregi imaginea despre aceste școli, continuatoare legitime ale școlilor grănicerești.

CONTRIBUTIONS À L'HISTOIRE DE L'ENSEIGNEMENT.
LES ÉCOLES DE RÉUNION DES UNITÉ AFFECTÉES À LA GARDE
DES FRONTIÈRES

R é s u m é

En utilisant le matériel documentaire inédit, l'article présente la situation de l'Ecole de la réunion qui a rapport à la garde des frontières de Cugir — (dép. Alba).

13. Idem, circulara nr. 1093/22 XII 1875.

14. Idem, circulara nr. 1171/8 XII 1877.

15. Idem, circulara nr. 891/10 XII 1874.

16. Idem, circulara nr. 5/2 I 1877.

17. Idem, circulara nr. 513/10 IX 1873.

18. Idem, circulara nr. 905/18 XII 1874.